

Nusausinti pelkynai – iš gamtos atkovoti plotai, kuriuos privalu išlaikyti ar gamtos žaizdos, kurias būtina gydyti?

Praėjusiais metais Europos Sąjungos saugomų teritorijų tinklui „Natura 2000“ priklausančiame Žuvinto biosferos rezervate pradėtas įgyvendinti trejų metų trukmės projektas „Amalvos ir Žuvinto pelkių išsaugojimas“ sulaukė nemažai dėmesio žiniasklaidoje. Vieni stebėjosi, kodėl ekonominės krizės metu skiriamos didelės lėšos tokiems „abejotinai svarbos“ darbams, kiti džiaugėsi, kad gamtos apsauga nepamirštama net ir tokiais nelengvais ekonominėmis sąlygomis. Priminsiu, kad projekto metu siekiama sumažinti sovietmečiu įrengtos melioracijos sistemos poveikį Amalvos ir Žuvinto pelkėms.

„Amalvos ir Žuvinto pelkių išsaugojimo“ projektas (WETLIFE) finansuojamas ES LIFE+ programos ir Lietuvos Respublikos

Pagrindiniai projekto uždaviniai:

atkurti vandens lygį valstybės priklausančioje pietinėje nusausintos Amalvos pelkės dalyje (~340 ha);

sumažinti šiaurinėje nusausintoje Amalvos pelkės dalyje įrengto ~600 ha žemės polderio neigiamą įtaką Amalvos pelkei bei Amalvo ežerui rekonstruojant jį į vasaros polderį bei skatinant tausojančią žemdirbystę;

rekonstruoti dalį (~4 km) Amalvos bei Žuvinto pelkių apsauginių pylimų;

patvenkti ~5 km Žuvinto pelkėje iškastą sausinio kanalą;

atkurti natūralų Žuvinto ir Amalvo ežerų vandens lygį svyravimą rekonstruojant ant ežerų išstatytus įrengtus šliuzus-regulatorius ir slenktines nuopylas;

Projektą įgyvendina: VšĮ Gamtos paveldo fondas kartu su Marijampolės savivaldybe, Marijampolės miškų urėdija, Žuvinto biosferos rezervato direkcija.

Per pirmus metus jau rekonstruotas ant Dovinės upės žemiau Žuvinto ežero esantis šliuzas-regulatorius, pradėti remontuoti apsauginiai Žuvinto pelkės pylimai, pradėti rengti valstybei priklausančių nusausintų Amalvos pelkės plotų vandens lygio atkūrimo bei apsauginių pylimų rekonstrukcijos projektai.

Ne vienam kyla klausimas, kodėl prieš 30-40 metų investavus dideles lėšas į pelkių melioravimą dabar vėl skiriamos lėšos sausinio sistemų naikinimui? Atsakymas būtų paprastas – prabėgusių metų patirtis atskleidė pelkių sausinio trūkumus:

1. Dalis sausinio sistemų iš pat pradžių nepateisino lūkesčių, t. y. nebuvo sukurtos žemės ar miškų ūkui tinkamos sąlygos;

2. Dalyje nusausintų plotų ūkininkavimas pasidarė nerentabilus pasikeitus rinkos sąlygomis, nes

nusausintose pelkėse dėl durpės skaidymosi ir slūgimo funkcionalių melioracinių sistemų palaikymas reikalauja didelių nuolatinių investicijų;

3. Išryškėjo ženklūs neigiami pelkių sausinio padariniai aplinkai: dažni ir sunkiai užgesinami gaisrai, klimato kaitos dujų (CO₂, N₂O) išmetimai, vandens tarša durpės skilimo produktais, biologinės įvairovės nykimas ir kt.

Pelkių svarba

Jau ne viena dešimtmetį žmonija sausina pelkėtas vietas siekdama išplėsti žemės ar miškų ūkio naudmenas, padidinti jų produktyvumą ar kasti durpes. Vakarų Europoje sausinio intensyvumas pasiekė epogėjų prieš beveik du šimtus metų. Lietuvoje - XX a. antroje pusėje. Po sausinio Europoje liko mažiau nei 40 proc., Lietuvoje – apie 20 proc. pelkių. Gerai tai ar blogai? Į šį klausimą galima atsakyti tik įvertinus pelkių atliekamas funkcijas.

Pelkės apibrėžiamos kaip drėgni žemės plotai, kuriuose auga drėgmę mėgstantys augalai ir kaupiasi durpės. Taigi vanduo, durpės ir durpės formuojantys augalai – pagrindiniai pelkės komponentai, nuo kurių priklauso ir pelkių atliekamos funkcijos:

Pasaulio pelkių durpės per tūkstančius metų yra sukaupta beveik tiek anglies (C), kiek jos anglies dvideginio (CO₂) pavidalu yra visoje atmosferoje. Iš atmosferos akumuluojamos CO₂ ir „užrakindamos“ durpės organinėje medžiagoje pelkės mažina šiluminę efektą sukeliančių dujų koncentraciją atmosferoje. Ir atvirkščiai, durpei skaidantis ar ją deginant, CO₂ vėl išmetamas į atmosferą. Svarbu atkreipti dėmesį, kad durpių sluoksnio padidėjimas, esant tinkamoms sąlygoms, vidutiniškai siekia 0,5-1 mm per metus, t. y. 0,5 - 1 metro durpės sluoksnis formuojasi apie 1000 metų! Taigi ir CO₂

akumuliacija vyksta labai pamažu. Tuo tarpu nusausinus pelkęs dėl sąveikos su oru mikroorganizmai durpes suskaido labai greitai. Skirtingomis sąlygomis per metus gali būti prarasta 1-5 cm durpių! Joms skaidantis vidutiniškai iš hektaro per metus į atmosferą išsiskiria apie 15 tonų CO₂. Preliminariais paskaičiavimais vien Amalvos pelkės nusausintuose plotuose skaidantis durpei kasmet išsiskiria ~15000 tonų CO₂, kas prilygsta ~10000 gyventojų miestelio mazutu kūrenamos katilinės metiniams išmetimams! Durpės skaidymosi intensyvumas labai priklauso nuo to, kaip ūkininkaujama. Durpiniai dirvožemiai neturėtų būti ariami, nes tuomet padidinamas durpės kontaktas su oru ir durpės skaidymosi greitis būna maksimalus. Siekiant jį sumažinti, nusausintuose durpžemiuose būtina palaikyti kaip galima aukštesnį vandens lygį (30-40 cm nuo dirvos paviršiaus), ir tokius plotus naudoti tik ganymui bei šienavimui.

Šiandien, kai kova su klimato kaita yra vienas iš svarbiausių pasaulio uždavinių, nusausintų durpžemių tausojančiam naudojimui ir nenaudojamų plotų atkūrimui į pelkes turi būti skiriamas išskirtinis dėmesys.

Pelkės įtakoja vandens nuotėkį bei cheminę sudėtį. Didesni pelkių plotai dažnai lemia aukštesnį gruntinio vandens lygį aplinkinėse teritorijose. Pasaulio mastu pelkėse, kurios sudaro ~3 proc. sausumos ploto, yra sukaupta ~10 proc. visų gėlo vandens išteklių! Dalis pelkių amortizuoja vandens lygį svyravimus sumažindamos nuotėkį lietinguoju laikotarpiu ir atiduodamos vandenį sausuojų laikotarpiu. Nusodindamos bei asimiliuodamos atitekančiame vandenyje esančias medžiagas pelkės pagerina vandens kokybę. Nusausintos pelkės, priešingai, dažniausiai tampa taršos šaltiniu, kuomet skaidantis durpei išplaukamos mineralinės, organinės medžiagos ir jomis teršiamos upės bei ežerai.

Pelkėse sutinkama daugelis tik joms būdingų augalų ir gyvūnų rūšių. Dalis jų nuo seno naudojami maistui, medicinoje ar kitose srityse (pvz., spanguolės, gailiai, švilviai, kiminalai). Nuolat atrandamos naujos jų savybės plėsdamos galimo panaudojimo sritis. Nemaža dalis

rūšių yra retos ar nykstančios. Jos traukiasi mažėjant pelkių plotams, stiprėjant taršai, vykstant klimato kaitai, dėl trikdymo ir kitų faktorių. Taip skursta mūsų gyvenamoji aplinka, keičiasi ekologinė pusiausvyra sukeldama grandininę gamtos pokyčių reakciją.

Pelkės turi įtakos ir vietos klimatui didindamos oro drėgnumą, jos apsaugo po jais glūdintus ir greta esančius dirvožemius nuo erozijos išsklaidydamos vandens tėkmes. Pelkės per amžius atliko kultūrinę funkciją, o pastaraisiais dešimtmečiais vis dažniau lankomos poilsio bei pažinimo tikslais.

Dauguma šių svarbių funkcijų yra praradamos šimtmečiams ar net visiems laikams, kai pelkės pavėriamos eksploatuojamais durpymais ar pritaikomos žemės bei miškų

ūkiui, kai trumpalaikė ekonominė nauda nusveria ilgalaikę ekonominę, ekologinę ir socialinę naudą. Žmonijos išlikimas priklauso nuo to ar ji sugebės gyvenimą gamtos sąskaita pakeisti darniu sugyvenimu, ar prie 7 milijardų artėjanti ir vis geresnio ekonominio gerbūvio siekianti žmonių populiacija sugebės sumažinti poveikį aplinkai tiek, kad sugrįžtų į Žemės atstatymo pajėgumų ribas, kurios šiuo metu viršijamos 1,3 karto. Tai parodys ateitis, na, o „Amalvos ir Žuvinto pelkių išsaugojimo“ projektas – tik viena iš pastangų kompensuoti padarytas klaidas ir ieškoti darninio žmogaus sugyvenimo su gamta.

Daugiau apie projektą skaitykite adresu www.wetlife.gov.lt

Projekto vadovas
Argaudas STOŠKUS

(Atkelta iš 4 psl.)

Be to, kad tai kam nors nekristų į akis, pinigų perveddavau į dvi sąskaitas skirtinguose bankuose“. Tačiau pernai vasarį chroniška D.Palaikienės sukčiavimą vis dėlto pavyko diagnozuoti. Mat įstaigos vadovė - ligoninės direktorė Audronė Kuodienė - banko programoje peržiūrėdama įstaigos darbuotojų atlyginimų sąrašą ties Danutės Palaikienės pavarde pastebėjo neįtikėtinai didelę darbo užmokesčio sumą - 7806 litus. Iš pradžių įstaigos vadovė buvo linkusi manyti, kad tai tik techninė klaida. Tačiau tikrinant paaiškėjo, kad būtent tokia didelė suma ir buvo pervesta į D.Palaikienės sąskaitą banke, nors iš tiesų vyr. buhalterės pavaduotojai buvo priskaičiuota tik 806 Lt atlyginimo. Tuomet buvo nutarta patikrinti ankstesnius pavidimus, ir skandalinga tiesa netruko paaiškėti.

Buvusi Marijampolės ligoninės buhalterė siunčiama už grotų

Gyveno neskaiciuodama

Teismas, nagrinėdamas šią skandalingą bylą, daug dėmesio ir laiko skyrė tikėdamasis nustatyti, kam teisiamai naudojo iš ligoninės grobiamus pinigus. D.Palaikienės pasakojo, kad dalį pinigų panaudojo iš bankų paimtomis paskoloms grąžinti bei palūkanoms mokėti, teigė finansavusi sūnaus studijas, be to, sūniui padėjusi išlaikyti studentišką šeimą. Dalis pagrobėtų lėšų, marijampolietės tvirtinimu, buvo išleista būsto kokybei gerinti, taip pat pašlijusiai jos sveikatai gydyti. „Tuo metu gyvenau neskaiciuodama“, - prisipažino teismui D.Palaikienė. Tačiau šeimos nariai

apie įspūdingas jos pajamas esą nieko nežinojo ir neįtarė. Be to, idomu, kad kilus skandalui ir prasidėjus ikiteisminiam tyrimui moteris Marijampolės ligoninei grąžino tik vos duogaus kaip tris tūkstančius litų. Tiesa, prasidėjus teismo procesui Marijampolės ligoninės atstovams buvo perduotas D.Palaikienės pasiūlymas jos šeimai priklausančių, šiuo metu areštuotą namą Šakių gatvėje leisti įsigyti jos sūniui. Esą sūniui bus suteikta 120 tūkst. litų būsto paskola, kurią bankas iškart perves į Marijampolės ligoninės sąskaitą. Tačiau dėl nusikalstamos D.Palaikienės veiklos daugiau nei pusės milijono turtingą žalą paty-

rusiai Marijampolės ligoninei toks pasiūlymas buvo nepriimtinas, ir teismas jį atmetė. Ligoninei priteisto civilinio ieškinio išieškojimui užtikrinti areštuotas liko ne tik D.Palaikienės šeimai priklausantis gyvenamasis namas, bet ir keletas žemės sklypų, kitas turas.

Ažiotažas padės ir tikriems sukčiams?

D.Palaikienėi paskelbtas teismo nuosprendis dar neįsiteisėjęs. Ir nuteistoji, ir kiti proceso dalyviai jį dar gali apskusti Kauno apygardos teismui. Manoma, kad D.Palaikienė šia galimybe pasinaudos vien dėl laukiamo Baudžiamojo kodekso

182 straipsnio 2-osios dalies pakeitimo. Mat šiuo metu galiojantis įstatymas už sukčiavimą ir didelės vertės svetimo turto pasisavinimą numato tik laisvės atėmimo bausmę. Tačiau jau yra parengta to paties įstatymo pataisa, kurią priėmus teismams būtų suteikta galimybė didelės pinigų sumas pagrobusių sukčių nusiųsti už grotų, o tik bausti baudomis. Tiesą sakant, ši įstatymo pataisa buvo rengiama labai skubotai ir reaguojant į didžiulį ažiotažą, kuris kilo dėl sukčiavimų apkalintų moterų, pretendavusių į neteisėtą, didelės motinystės išmokas. Tačiau Prezidentūra paskelbė, kad Prezidentė tokio įstatymo nepasirašys. Mat Prezidentūroje buvo pastebėta, kad tokios įstatymo nuostatos būtų naudingos ne tik dėl motinystės išmokų, „Sodra“ apgauti siekusioms moterims, bet ir tikriems sukčiams, kaip ir D.Palaikienė.

Birutė MONTVILIENĖ